

Nr 254.

Av herrar Velander och Wistrand, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna.

Vid proposition nr 198 angående vissa anslag till hovrätterna, häradsrätterna och vattendomstolarna har fogats ett förslag till ny domsagostadga, vilken skulle utfärdas i enlighet med förutsättningarna för den av 1942 års riksdag beslutade omorganisationen av domsagoförvaltningen och löne-regleringen för domsagopersonalen. Förslaget grundar sig på ett under hösten 1942 inom justitiedepartementet gjort utkast, vilket varit remitterat till bl. a. föreningen Sveriges häradshövdingar, som mot detsamma framställt vissa erinringar.

I propositionen till 1942 års riksdag framhölls, att övervägande skäl syntes tala för att bibehålla hovrätterna vid deras nuvarande rätt att avgiva förslag till återbesättande av häradshövdingämbete, men riksdagen ansåg för sin del, att ämbetet borde utan undantag sökas hos Kungl. Maj:t och att sålunda hovrättsförslaget borde avskaffas. För att tillgodose det behov, som avsetts med hovrättsförslaget, kunde det enligt riksdagens mening vara lämpligt att Kungl. Maj:t, innan ärendet avgjordes, inhämtade yttrande från hovrätternas presidenter.

Det oaktat har i föreliggande förslag, vilket till skillnad från gällande domsagostadga upptar bestämmelser i 2 § om tillsättning av häradshövdingämbetet, föreskrivits, att ansökan om sådant ämbete skall ingivas till vederbörande hovrätt, vilken sedan upprättar och till Kungl. Maj:t överlämnar förslag till ämbetets besättande. Några klara motiv för detta förslag ha icke givits i propositionen. Man framhåller visserligen, att rätten att direkt söka hos Kungl. Maj:t torde böra tillkomma endast vissa högt kvalificerade ämbetsmän i förtroendeställning, såsom riksdagens ombudsmän, justitiekanslern samt statssekreterare och expeditonschefer. Det kan emellertid med skäl ifrågasättas, huruvida icke häradshövdingämbetet är att i förevarande hänseende fullt ut jämställa med nyssnämnda ämbeten. När sammansatta stats- och första lagutskottet vid 1942 års riksdag förordade, att häradshövdingämbetet söktes direkt hos Kungl. Maj:t, torde utskottet ha grundat sin ståndpunkt bl. a. därpå, att, då det måste antagas att dessa ämbeten framdeles komme att sökas huvudsakligen av hovrättsråd och revisionssekreterare, det inte kunde anses rimligt, att deras

kompetens och meritberäkningar skulle prövas av deras ej sällan till såväl ålder som tjänsteår yngre kamrater i hovrätten. Det torde icke finnas skäl att frånträda den av riksdagen intagna ståndpunkten i denna fråga, varför 2 § i domsagostadgan borde erhålla en härefter lämpad avfattning.

När det gäller anställandet av vissa av de lägre befattningshavarna inom domsaga, har i det föreliggande förslaget häradshövdingens inflytande i väsentlig mån minskats och hovrätten tillerkänts befogenheter, som förefalla vara alltför stora. Sålunda skola såväl tingsnotarieaspiranten som tingsnotarien samt till och med domsagobiträdet tillsättas av hovrätten.

Vad beträffar aspiranten har föreningen Sveriges häradshövdingar i sitt yttrande anfört bl. a. följande:

»Bestämmelsen i 7 § att aspirant antages och entledigas av hovrätten synes föreningen synnerligen olycklig, såväl ur synpunkterna av domarkårens ändamålsenliga rekrytering som för notariernas utbildning och arbetets jämna gång. Den kännedom häradshövdingen kan före anställandet inhämta rörande sökandens personliga egenskaper och allmänna läggning för det arbete, varom fråga är, kan hovrätten icke på samma sätt förvärva. För häradshövdingen gäller det ett anställande en gång om året, för hovrätten lika många gånger som det finns domsagor under hovrätten. Hovrätten är dessutom så gott som hänvisad till de betyg som åberopas och kan ej för varje fall söka göra sig närmare underrättad om samtliga de sökande, som kunna ifrågakomma. Ej heller har hovrätten samma särskilt stora intresse av att tillse att rätt person kommer på rätt plats som häradshövdingen har av att tillförsäkra sig en blivande tingsnotarie, som icke bara äger de formella förutsättningarna för tjänsten utan även kan antagas samarbeta med den övriga personalen på det sätt, som särskilt i mindre centralt belägna domsagor är en nödvändig förutsättning för arbetets jämna gång. Olater, lättja, ohövlighet m. fl. liknande egenskaper kan häradshövdingen, men ej hovrätten, göra sig på förhand underkunnig om.

Särskilt göra sig olägenheterna av förslaget gällande, där fråga är om entledigande av aspirant, då han under tjänstgöringens gång befinnes olämplig för domarbanan. Detta entledigande kan av häradshövdingen ske i fullt samförstånd med aspiranten och med minsta skada för hans framtid. Att däremot hos hovrätten göra framställning om aspirants entledigande är en ämbetsåtgärd, som en häradshövding icke anser sig kunna vidtaga utan 'laga skäl och bevis'. Till grund för en sådan framställning kan han säkerligen ej muntligt under hand framställa anmärkningar, som närmast skulle framstå som förtal, mot vilket aspiranten skulle sakna möjlighet att freda sig.»

Det måste sålunda, såsom också av föreningen framhållits, från alla synpunkter vara angeläget, att anställandet av aspirant ankommer på häradshövdingen. Detta torde också mest överensstämja med i allmänhet tillämpade regler för verkefvs befogenhet att anställa personal av liknande slag. Att häradshövding skall underrätta hovrätten, när han antagit aspirant, är givet.

Vad nu sagts gäller i stort sett också beträffande sådan tingsnotariebefattning, som omtalas i 8 § tredje stycket. Den häradshövdingen funnit

lämplig till domarbanan bör på hans förslag förordnas, om ej särskilda skäl till annat föranleda. I förevarande fall är det nämligen av betydelse att häradshövdingens personliga kännedom om sökandens förmåga att samarbeta med personalen i övrigt, även den icke rättsbildade, samt hans förståelse för vikten av att rätt bemöta den rättssökande allmänheten, får göra sig fullt ut gällande.

Den allvarligaste anmärkningen mot det föreliggande förslaget i nu förevarande hänseende är emellertid, att häradshövdingen enligt detsamma t. o. m. skulle fråntagas rätten att tillsätta domsagobiträderna. Härom har föreningen Sveriges häradshövdingar anfört bland annat följande:

»Betydelsen för arbetet vid häradsrätterna av att dessa biträden besitta de personliga kvalifikationer, som utöver tjänstemeriterna ovillkorligen erfordras, är så mycket större, som de tillsätts för att kvarstanna till uppnådd pensionsålder. Ett missgrepp vid urvalet kan därför komma att få synnerligen menliga följder för avsevärd tid framåt. Möjligheten att genom anställande av prov och inhämtande av upplysningar om bitrådets kvalifikationer är för häradshövdingen större än för hovrätten. Den förre kan på sätt redan nu ofta sker, efter uttagandet av de bästa bland de sökande, anställa prov med dem, en efter en, något som för hovrätten, som skulle pröva ansökningarna beträffande alla domsagor, måste anses praktiskt taget uteslutet. Särskilt gäller detta i mera avlägset belägna domsagor, där flertalet av de sökande komma från kansliorten eller orter där omkring.

Anledningen till att utkastet i denna del frångått den av ovan angivna skäl så gott som undantagslöst tillämpade principen, att verkchefen bör själv anställa sina skrivbiträden, torde närmast vara att söka i svårigheten att frånse de nu, från det allmännas synpunkt, många gånger otillfredsställande grunder, efter vilka de icke rättsbildade biträdena tillsätts. Då emellertid i och med lönereglernas genomförande domsagoförvaltningens halvprivata karaktär kommer att helt försvinna och tillsättandet skulle få karaktär av en ämbetsåtgärd, där det skulle bli ett häradshövdingens åliggande i tjänsten att utvälja den för befattningen ifråga från statens synpunkt lämpligaste, lär anledning saknas att söka andra garantier än de vanliga mot tjänstefel i deras handhavande av denna uppgift. Ett i stadgan reglerat ansökningsförfarande med klagorätt torde här liksom ifråga om andra myndigheter utgöra tillräcklig garanti mot felbedömning.»

Nu angivna synpunkter, mot vilka intet synes vara att erinra, torde böra föranleda sådan ändring i 9 §, att domsagobiträde tillsättes av häradshövding, på vilken det följaktligen skulle ankomma att kungöra befattningen ledig.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om sådana ändringar i det nu föreliggande förslaget till domsagostadga:

att ansökan om häradshövdingeämbete skall göras direkt hos Kungl. Maj:t;

att tingsnotarieaspirant och tingsnotarie skola antagas av häradshövding samt

att domsagobiträde skall tillsättas av häradshövdingen.

Stockholm den 5 maj 1943.

Gustaf Velanders.

Karl Wistrand.
